

A BABYLONIAIAK TÁRSADALMI ÉLETÉBŐL.

Bertin G. angol tudós a legujabban felfedezett babyloniai táblák alapján sok érdekes adatot közöl a babyloniaiak társadalmi életét illetőleg.*) A legrégebbi okmányok visszavezetnek Hammurabi idejéig, ki 2120-tól 2075-ig uralkodott Babylonban Krisztus születése előtt. Jellemző, hogy ezekben az okmányokban az uralkodás van feljegyezvé, s nem az év; így a dátum valamely fontos esemény, mint egy csatorna megnyitása, valamely város elfoglalása, vagy vallásos nagy ünnepély megemlézése által van meghatározva. Az ilyen események ezen okmányoknak nem kevés történelmi becset kölcsönöznek. Érdekes látni, hogy ama régi korszak népei mikép adnak el és vesznek házakat, földeket, rabszolgákat stb; vagy valamely kegyes férfi vagy nő mikép ad ajándékot a templom számára, s milyen volt a törvénykezési eljárás.

Valamely üzlet megkezdésére alakult társulást „testvériség” szövetkezésének nevezték. E szövetkezés némely esetekben igen egyszerű. P. o. egy-egy táblán csak annyi van, hogy A és B ennyi és ennyi összeget összetettek üzletük tőkéje gyanánt. A pénz helyett némelykor föld, gabona vagy marha van említve. A Hammurabi uralkodása alatt a szerződések bonyolultabbak, s bizonyos vallási szertartások mellett történtek. Ugyanis a két szerződő fél a templomba ment a városi képviselőkkel, s megesküdtek, hogy egymáshoz hűségesek lesznek. Miután a pap a testvériség teendőiről való formulát felolvasta s a szertartás bevégeződött, a városi tanács egyik tagja beszédet tart a „két testvérhez” s erre az irnok a szerződési táblácskát a tanúk neveivel s pecsétekkel elkészíti. Természetesen egy ily szerződés kiállítására sokba került, mivel tetemes ajándékot kellett adniok a templom javára, a tanácsbelieknek s az irnokoknak. Ez az oka, hogy később, midőn a kereskedelem terjedettebb lett, a szerződési formálisokat egyszerűsítették.

A Hammurabi uralkodásától a Ninivebeli királyokig a magán táblácskák sorozata megszakad, s az assyriabeli uralom alatt is kevés van. Hanem a második korszakból nagyon számos táblácska ma-

*) Contemporary Review. febr. füzet 1886.

radt fenn, melyekből a legapróbb részletekig értesülünk mindenféle forgalomról, törvények fejlődéséről, örökbe fogadásról, végrendeletről, házasságkötésről, törvénykezési eljárásról stb.

A többek közül közlünk egy házassági szerződést, melyben még a nevek is meg vannak nevezve. Nabukodonozor uralkodása alatt Syriából egy Benhadad nevű kereskedő telepedett le Babylonban s feleségül vett egy oda való nőt, kit Bunanitumnak hívtak s hozományul férjének 3 és $\frac{1}{2}$ mana ezüstöt vitt. A férj — kétségkívül tekintve neje előkelő származását és vagyonát — üzlettársul fogadta. Babylóniának egyik külvárosában, Borsippában, egy házat vásároltak, melyre később 2 és $\frac{1}{2}$ manat vettek fel kölcsön, üzleti tőkájük, gyarapítása végett. Benhadad, hogy neje hozományát biztosítsa, óvatosságból a házat s földet, miket a hozomány egy részéből vettek, a nejére iratta, de úgy, hogy a neje halála után gyermekeikre szálljon a vagyon.

Csak egy Nupta nevű leánygyermekük lett, ki Benhaddamarhoz ment nőül; s 2 mana és 10 shekel ezüstöt s butorokat vitt hozomány képen. Benhadad halála után testvére, Akabiel, a házat minden felkelhetővel s a rabszolgákat is birtokába vette. Az özvegy, Bunanitum, perhez folyamodott s a törvény visszahelyezte tulajdonába, megrendelvén egyszersmind, hogy férje intézkedése következtében halála után a leányáé legyen a vagyon.

A Bunanitum történetéből előáll az a kérdés, hogy milyen volt a nők helyzete eme régi időkben. Sokat irtak a nők előkelő állásáról, melyben a babyloniaiak őket részesítették, de számos adat azt bizonyítja, hogy a nők joga és kiváltsága a babyloniak között túlzva van. Ők soha sem voltak egyenlő helyzetben a férfikkal, mint a mi modern társadalmunkban. Üzletet folytathattak, birtokot szerezhetek, de sehol sincs nyoma annak, hogy valamely szerződésnél a nő, mint tanu szerepelne. Ez már magában elégséges annak kimutatására, hogy a nők társadalmi állással nem bírtak Babylonban. A nőkről való gondoskodás férjeik által, mint a Bunanitum esetében, csak óvatosság volt, hogy biztosítva legyenek ama zaklatások ellen, miknek alantias helyzetüknél fogva ki voltak téve; s úgy látszik, ez előre való gondoskodás is csak akkor történt, ha a nő családja elég gazdag volt arra, hogy hozományt adhasson vele. A nőkről való gondoskodás célját tisztán mutatja egy tábla tartalma, melyben egy férj meghagyja, hogy fia az anyját élelemmel s ruházattal lássa el, s róla úgy gondoskodjék, mint szerető fiu, különben az örökségből kitagadja. E kényes kérdés az anya ítéletére volt hagyva, ki, ha fiát halál-

datlannak tartotta, az örökségből kitagadhatta. A vagyonnak a nőkre való átruházása, ugy látszik, általános szokás volt, a mit igazol az a tény, hogy a szerződések a nő házában készítették el, de az illető nő az átruházónak rendesen anyja vagy felesége volt. Hasonló gondoskodást tettek férjhez nem ment leányokról is az illetők testvérei, a mint ezt egy babyloniai végrendelete tanúsítja, ki magkereskedésének haszonélvezetét nővéreire hagyja.

A bánásmód, melyben a nőket részesítették, attól függött, hogy minő családból származtak. Így p. o. ha egy férfi vagyonot vett el, és hűtlenség alapján tőle el akart válni, hozományát vissza kellett adnia; de nem így volt, ha a felesége az alsóbb nép osztályához tartozott. Egy gazdag babyloni férfinak egy szegény sorsu nővel való házassági szerződésében az áll, hogyha a neje hűtlen lenne, kard által kell elvesznie. A babyloniaiak ama szokása — mely kétségkívül az előkelőbb osztályoknál keletkezett, — hogy a földbirtokot a nőkre irassák, onnan volt, hogy az özvegyeket megóvják a sógorok s más rokonok erőszakoskodásaitól. A kereskedelmi osztály valószínűleg azért fogadta el, hogy bukás esetén vagyonuk biztosítva legyen, a mint az ilyen átruházásokat gyakorolni látjuk napjainkban is.

Midőn a szülők leányaikat férjhez adták, gondjuk volt arra, hogy a hozomány összegét a szerződésben világosan kitegyék, s a mi mindig a nő kizárólagos tulajdona maradt; elidegeníteni nem volt szabad. Balesetek ellen is biztosították. Egy házassági szerződésben az van mondva, hogy ha a férj elvesztené szabadságát, a nő térjen vissza a szülői házhoz, az az: a házassági frigy felbomlanék.

A babylonbeliek nemcsak birtokaikra vettek fel pénzt, hanem gyermekeikre, sőt saját magukra is. S ha az illető összeget nem fizethették vissza, gyermekeik, valamint önmaguk is a kölcsönző tulajdonává lettek, ki eladhatta őket, vagy megtarthatta mint rabszolgákat. A rabszolgakereskedés egyike volt a legvirágzóbb üzleti ágaknak. A királyok a háborúból nyerték a munkás kezeket nagyszerű építményeik létesítésére; a magán személyeknek pedig venni kellett rabszolgáikat. Mikor egy leány férjhez ment: bizonyos pénzüsszeget kívül egy vagy több rabszolgát is kapott hozomány fejében.

A gyermekkorukban szerzett, vagy rabszolgáktól született rabszolgákat vagy gazdáik tanították be különböző mesterségekre, vagy tanítók által részesültek magasabb műveltségben. Ez utóbbiak természetesen sokba kerültek, mivel némelyeket titkári, könyvvezetői hivatalra, másokat kőfaragásra, vagy réz- és ezüstművességre képeztek. A rabszolgakereskedőnek nagy haszna volt abból, hogy a rab-

szolgákat kiadta bérbbe, sőt azoknak a kölcsönadása egy külön üzletág volt. Biztosítás vagy felismerés végett a rabszolgák kezét némelykor a tulajdonos nevével megjegyzezték, de ez nem igen volt gyakorlatban, mivel így az eladás sok nehézséggel járt. Az ilyen formán megjegyzett rabszolga eladásánál mindig kiemelték, hogy ha az a személy, kinek neve a kezére van jegyezve, vagy a rokonok valamelyike visszakövetelné, a vételár visszafizetendő.

A rabszolgakereskedés után egyik legfontosabb üzlet volt a pénzkölcsönzés. A szerződésekből világosan ki van téve a tőke és kamat fizetés, mi ha nem történt meg, a kölcsönző végrehajtást vitt az illető birtokára. A babyloniaiak üzletnyitáskor mindig kölcsönt vettek fel vagyonaikra. Az adózási rendszer is elkerülhetetlenné tette a kölcsönvételt, különösen a földmivesekre nézve, kiknek az adót a termés betakarítása előtt kellett befizetniök, s így kénytelenek voltak a jövő termésre venni fel kölcsönt. A kamatot rendszeresen havonként kellett fizetni, a tőkét pedig részletenként, vagy a meghatározott időben. A kamat egy évre 20% volt. A hitelezők hasznát az is nagy mértékben nevelte, hogy az adót — mint az Kis-Ázsiában ma is szokásban van — terményekben fizették. A földmivesnek meg kellett venni a gabonát, mikor az ára magas volt, s az aratáskor a magáét átadni olcsó árban. E szerint a hitelező egyszersmind gabonakölcsönző is volt, s a fizetési idő rendszeren aratásra tétetett.

A kereskedők is pályájuk megkezdésekor kölcsönre szorultak. Mikor egy férfi megnősült, szokás volt házat venni saját maga és ifju neje számára. Némelykor a férfinak nem volt meg a szükséges összeg e célra, vagy az üzleti tőkére, s így aztán a neje hozományával kellett házat vennie. Ez az oka, hogy Babylonban többnyire a nők voltak háztulajdonosok.

Kovács János.

EGYHÁZTÖRTÉNELMI ADATOK.

XCIX.

THOROCZKAI ISTVÁN REVERSALISA.

Thoroczkai István, az ősrégi toroczkó-szentgyörgyi Thoroczkai-család bárói ága megalapítójának, Thoroczkai János fogarasi főkapitánynak atyja volt s e dicső multu család róm. kath. ágából vette eredetét. Atyját, ép úgy, mint egyetlenegy fiát, Jánosnak hívták, anyja csicsó-kereszturi Torma Borbála volt. Thoroczkai István, mint Dobai István „Tisztesség oszlopa“ czimű könyvében olvassuk: „Első Apafi Mihály, Nemes Erdély Országi Regens Fejedelem Intimus Consiliarussa, és a Fejedelem mellett lévő mezei lovas Hadak Generalissa,“¹⁾ később aranyosszéki főtisztnek, ill. főkapitánynak neveztetett ki; meghalt 1712-ben.²⁾ Neje Kapi Borbára volt, kapivári Kapi Györgynek Bántfy Ágnestől született, idejére nagyobb leánya, ki az ev. ref. felekezet hitelveit vallotta. Kapi György Hunyad és Közép-Szolnok vármegyéknek főispánja, dúsgazdag és hatalmas főúr volt. Kapi Györgynek három leánya maradt, a kikről Dobai István id. könyvében ezeket írja: „Az elsőt, és idejére nagyobb, Nagyságos Kapi Borbárát vette a Toroczkó-szent Györgyi Baronatusban született Méltóságos Uri Ember, néhai ³⁾ Toroczkai István, — — — — —
— — — — — Másodikát, Nagyságos Kapi Máriát, vette Maros-Németi néh. Mélt. Gróf Gyulai Ferentz Ur ő Nagysága, hasonlóképen a fellyebb titulált Erdélyi Méltóságos Fejedelem Consiliarius, úgy Nemes Közép Szolnok Vármegyének Főispánja. ⁴⁾ — — — — A harmadikat, Nagyságos Kapi Annát, vet-

¹⁾ L. „Tisztesség Oszlopa“ írta Dobai István. A „Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat“ megbízásából kiadta König Pál (Déva, 1885.), az 5. l.

²⁾ Nehány levele a gróf Gyulay-család marosnémeti-i levéltárában őriztetik.

³⁾ Dobai könyvét 1736-ban írta, vagy legalább zárszavait ekkor szerzé.

⁴⁾ Kővári L. szerint kükküllői főispán. L. „Erdély nevezetesebb családai“ (Kolozsvártt, 1854). I. az I. k. 102. l. Gróf Gyulai Ferencz 1702-ben Udvarhelyszék főkirálybírája volt, mint gr. Kálnoki Sámuelnek egyik hozzá intézett eredeti levelének czimezéséből látom: Illustrissimo Comiti Domino Francisco Gyulai de Maros Németi Incluctae Sedis Siculicalis Udvarhely Supremo Judici Regio stb.